

КЗ «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича»

Житомирської обласної ради

науково-методичний відділ

Постать в історії.

Митрополит Іларіон: життя великого українця

(Інформаційний лист-екскурс до 140-річчя від дня народження
та 50-річчя від дня смерті Івана Огієнка,
(1882-1972))

Житомир, 2022

КЗ «Обласна універсальна наукова бібліотека імені О.Ольжича»

Житомирської обласної ради

науково-методичний відділ

Постать в історії.

Митрополит Іларіон: життя великого українця

(Інформаційний лист-екскурс до 140-річчя від дня народження
та 50 – річчя від дня смерті Івана Огієнка
(1882-1972))

Житомир, 2022

Постать в історії. Митрополит Іларіон: життя великого українця: інформаційний лист-екскурс до 140-річчя від дня народження та 50-річчя від дня смерті Івана Огієнка (Текст) / КЗ «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича», НМВ; уклад. З. Димарчук, ред. Г.Врублевська. – Житомир, 2022.– 31 с.

Видання присвячене 140-річчю від дня народження історика церкви, богослова, культуролога, палеографа, редактора, літературного критика, видавця, публіциста, етнографа, автора багаточисельних праць з мовознавства Івана Огієнка. Окрема увага приділена його перекладу Біблії українською мовою, знаменитим віршам-молитвам, поетичним творам Митрополита Іларіона.

© Житомирська обласна
універсальна наукова бібліотека
ім. Олега Ольжича
Уклад. З.І. Димарчук
Ред. вип. Г. Й. Врублевська

«Доля судила мені працювати в таких умовах і на таких посадах, коли моя діяльність не належала тільки мені – я працював для цілого українського народу. Як я працював – судити не мені...»

I. Огієнко

Нині маємо все більше підстав говорити про те, що процес духовного, національного відродження нашого народу стає повнішим, багатограннішим. Із небуття, а точніше з колишніх спецфондів архівів, уже повернено широкому читацькому загалу сотні безцінних раритетів минулого, які таїли в собі величезний потенціал правди, гідності, самоусвідомлення і самоствердження, які стільки літ були під особливою забороною тоталітарного режиму. Відбувається повернення і пізнання багатьох імен духовних провідників нації, діла й помисли яких були засуджені офіційною пропагандою. Серед таких величних імен, які уособлюють у собі хресний шлях до незалежності, демократичності, соборності, вистражданий багатьма поколіннями українців, ім'я Івана Огієнка стоїть у числі перших.

Це була справді універсальна і унікальна постать у нашій історії. Бог дарував йому багато талантів і всі вони самовіддано й саможертвовно були використані задля української справи.

Великий син українського народу Іван Іванович Огієнко народився 14 січня 1882 року в містечку Бруси́лів в убогій селянській сім'ї. Коли йому виповнилося два роки, загинув батько, залишивши без майна вдову і четверо дітей. Трьох з них взяли на утримання люди, а найменший Іван залишився з матір'ю, яка з трудом заробляла на прожиток щоденною фізичною працею в місцевому фільварку.

Щоб здобути освіту і допомогти матері, Іван Огієнко змушений був наймитувати, вчив селянських дітей грамоти. В 1896 році Іван закінчив школу першим учнем і вступив до військово-фельдшерської школи в Києві, бо тут навчали і утримували безкоштовно. По закінченню працював в Київській військовій лікарні, потім – студент медичного, а згодом історико-філологічного університету св. Володимира у Києві. Не маючи засобів до існування, працює репетитором. Після закінчення навчання працює вчителем середньої школи та ще закінчує вищі педагогічні курси. З 1915-го приват-доцент університету, а з 1917 – викладає курс української мови. Весь час віддається науковій роботі, друкує багато праць і видає книги з питань української мови.

З 1918 року І. Огієнко починає працювати над відновленням Української православної церкви, призначається міністром віросповідань України у Соборі св. Софії. 7 січня 1918 року відкрився Всеукраїнський церковний Собор, де з доповіддю «Відродження Української Церкви» виступив професор Іван Огієнко, який запропонував свій план українізації церкви.

1 липня 1918 року в м. Кам'янець-Подільському було засновано Державний Український Університет в складі чотирьох факультетів. Його директором призначено професора І. Огієнко.

І. Огієнко був одним із перших творців акту Соборності 22 січня 1919 року. Це був величний акт злуки Західної української республіки і Української народної республіки в єдину соборну Українську державу. Цьому присвятив він такі рядки:

«Я глибоко вірю – минеться руїна
Й заграє веселка – обнова
Воскресне соборна свята Україна
А з нею і церква Христова!»

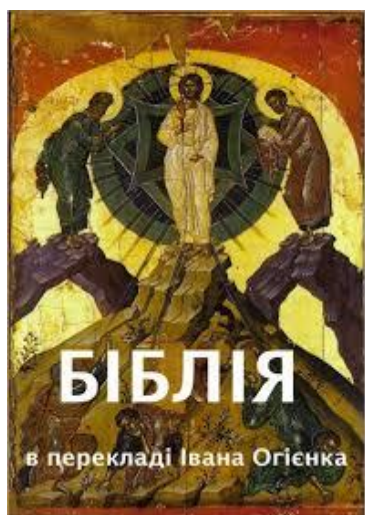
Нині це загальнодержавне свято у демократичній Україні і серед тих його творців - ім'я І. Огієнка стоїть першим.

В жовтні 1920-го року уряд Директорії полишає Кам'янець-Подільський. Іван Огієнко покидав напівзруйнований Кам'янець-Подільський, перебуваючи у важких життєвих умовах та не зачерствів, не обізлився на світ і людей, ніде жодним словом не обмовився проханням матеріальної допомоги собі. Постійна турбота про когось і допомогли йому пережити найдраматичніший період, зустріти на життєвому шляху таких же добрих, безкорисливих людей, як і він сам.

Огієнко з родиною емігрує до Львова, а з 1926-го року живе у Варшаві. З 1926 по 1932 рік він професор церковнослов'янської мови і кириличної палеології православного богословського факультету Варшавського університету. Продовжує дослідження історії української церкви та історії української літературної мови.

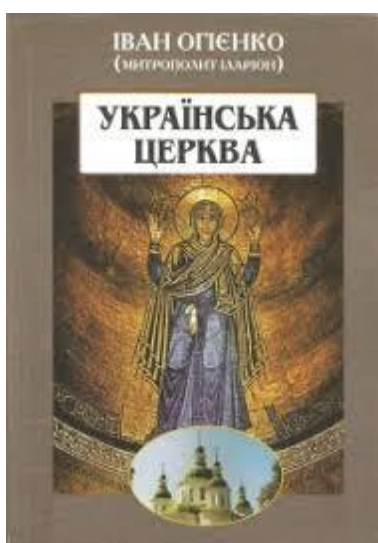
Справою його життя став переклад із старогрецької і старослов'янської мов Старого і Нового Заповітів. Переклад Біблії здійснив живою милозвучною літературною мовою, з точною

передачею змісту оригіналу (вийшли друком лише Новий Заповіт і Псалтир).

Польський період життя і діяльності І. Огієнка був насичений щоденною, щогодинною боротьбою за виживання себе і своєї сім'ї та переповнений клопотами в університеті, написанням власних праць, виконанням обов'язків редактора і видавця журналу «Рідна мова», «Наша культура» та початком

реалізації проєкту видання 30-ти томної «Бібліотеки українознавства». Цей період був означений ще одним тяжким болем, однією непоправною особистою втратою – смертю дружини Домініки. Вона невідступно протягом тридцяти років спільного життя крокувала поруч важкими життєвими дорогами, допомагаючи йому нести той тяжкий хрест на Голгофу, була діяльною і незамінною помічницею та перенесла немало страждань, принижень і втрат. Скована важкою недугою вона продиктувала священнику вистраждану за багато літ свою духівницю «До мужа й дітей своїх – останнє

слово», текст якої могла скласти лише духовно багата, мужня, національно свідомою людина.

Спокійного життя в Польщі ні для нього, ні для його дітей не було. Тут був знищений весь науковий доробок, велика частина його особистого архіву, унікальні рукописи. Наприклад, до рукопису «Історія української мови» було зібрано понад півмільйона карток та виписок з найрізноманітніших стародруків.

На соборі православних єпископів у Польщі Іван Огієнко приймає чернечий постриг і обирає церковне ім'я Іларіон на знак спадкоємності духовного подвигу першого митрополита Київського часів Я. Мудрого Іларіона, а з 1943-го року одержав звання митрополита. І зрозумів – з Україною, хоч як і боляче, але прийдеться розлучитися назавжди. Про це говорять такі рядки із його вірша:

«Так тяжко чутися вигнанцем
Із краю рідного навіки
Хто щирим був його коханцем,
Хто ніс йому цілющі ліки»

Серед тих, хто першим привітав і морально підтримав у новій для нього ролі душпастиря Іларіона, був митрополит Андрій Шептицький – справжній подвижник української справи в Галичині.

Грунтовно, оперта на широкі архівні матеріали, історія української церкви написана Іларіоном у 2-х томах «Української церкви» та книзі «Канонізація святих в українській церкві» і нарисі з історії української церкви.

Його повний переклад Біблії став взірцем для декількох пізніших перевидань. Книга книг написана мовою великого, але бездержавного українського народу. Це була вершина перекладацької і наукової діяльності І.Огієнка. Цим було забезпечене українському народові його невід’ємне право читати і пізнавати Святе письмо своєю рідною мовою.

«Пречистая Діва, я з Рідного Краю
Був змушений лихом тікати
І став я бездомний, і світом блукаю,
Позбавлений волі і хати»

Емігрантські дороги привели І. Огієнка з дітьми до Австрії де був притулок в архіві інституту «Бетань» у Лазані. Це була благодійницька

установа, де на певний час знайшов теплий і надійний прихисток бездомний професор і митрополит Іларіон.

З 1947 року Іван Огієнко проживає у Вінніпезі (Канада), де з 1951 року він є головою Української грекоправославної церкви. За кордоном українська діаспора намагалася відродити діяльність церковних інститутів і І.Огієнку випала честь продовжити цю справу за межами рідної землі серед мільйонів українців, які, часто з незалежних від них причин, відірвалися від України.

Українець має чим гордитися і немає жодних підстав, щоб до нього могла вчепитися тяжка хвороба еміграції – почуття меншовартості, писав Іларіон, і нагадував хоч дещо з того, чим саме має гордитися:

1. Найперше, наша Віра Православна, - вона Віра Апостольських часів, і православіє зберегло Христову науку повно й найчистіше від усіх інших вір.
2. Наша українська історія – це історія окремого народу. Була довга доба, коли Україна була незалежною. Була і доба славних гетьманів, що життя своє клали за повернення цієї незалежності. Крім того, Україна була тим муром, що боронив від навали диких татар.
3. Мова українська – це окрема мова в родині слов'янських мов.
4. Батьківщина наша Україна має землю надзвичайно родючу, а народ роботящий, - ми маємо все для хорошого життя.
5. І численно наш народ великий і сильніший від інших. Віримо, що вернемось в Україну вільну і велику!

Про це Іларіон пише у своїх поетичних рядках:

«Почуй мене Боже, почуй ці моління,
Рятуй же свою Україну!
Спини її болісні страсті й терпіння,
Спини, бо від муки загину!..»

Свою феноменальною працювитістю (75 творчих років із 90 прожитих) Іван

Огієнко досяг вершин світової науки – передусім у мовознавчій сфері. Його гаслом були слова «Для одного народу – одна літературна мова, один правопис». У багатому й різноманітному доробку вченого найважливіше місце посідають дослідження і розвідки з питань розвитку української мови і культури в цілому. Серед найвагоміших і найглибших праць – «Історія

церковнослов'янської мови», «Мова українська і мова московська», «Чужі слова в українській мові», «Оповідання ченця Хороброго про письмена слав'янські» та ін. Працюючи в цьому напрямку, автор віднаходив докази того, що письмо у слов'ян, зокрема й тих, хто населяв нинішню територію, існувало дуже давно. З любов'ю до рідної мови він писав:

«Творилась віки Українська Мова
І потом і кров'ю народу,
Як дар найсвятіший від вічного Слова
На зоряне щастя та згоду»

Іван Огієнко визначав десять мовних заповідей свідомого громадянина :

1. Мова – то серце народу: гине мова – гине народ.
2. Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій народ.
3. Літературна мова – то головний двигун розвитку духовної культури народу, то найцінніша основа її.
4. Уживання в літературі тільки говіркових мов сильно шкодить культурному об'єднанню нації.
5. Народ, що не створив собі соборної літературної мови, не може зватися свідомою нацією.
6. Для одного народу мусить бути тільки одна літературна мова і вимова, тільки один правопис.
7. Головний рідномовний обов'язок кожного свідомого громадянина – працювати для збільшення культури своєї літературної мови.
8. Стан літературної мови – то ступінь культурного розвитку народу.
9. Як про духовну зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу найперше з культури його – літературна мова.
10. Кожний свідомий громадянин повинен практично знати свою соборну літературну мову і вимову та свій особистий правопис, а також знати й різномовні обов'язки свого народу.

Професор І. Огієнко був першим з українців, хто виокремив «різномовну політику» в окрему науку. «Літературна мова наша, хоч має невичерпне джерело перлин у живій своїй мові, – невироблена... сама наука її не може похвалитися поважними працями, бо громадянство не заохочує свої учених українців до праці», - писав він. А ще аргументував вживання прийменника «в», а не «на» Україні.

Чимало років підряд І. Огієнко з наснагою редагував щомісячний науково-популярний часопис «Рідна мова», присвячений проблематиці української мови – її історії, семантиці та етимології слів, вимові, наголосам діалектам, методиці викладання та аналізу помилок. Журнал поширювався у всьому світі, крім радянської України.

Іван Іванович Огієнко автор і укладач багатьох словників як то: «Український стилістичний словник», «Український правописний словник», «Історичний словник української граматичної термінології». Ця робота – реалізація давнього задуму автора – зібрати до купи всі мовознавчі терміни й простежити як змінювалися вони протягом різних періодів.

У період активної пастирської діяльності митрополита Іларіона було видано «Церковний словничок». Вершиною словотворчої діяльності його був чотирьохтомний «Етимологічно-семантичний словник української мови». Це був, образно кажучи, пам'ятник І.Огієнкові на цій ниві.

У творчій спадщині Івана Огієнка окреме місце посідають історичні монографії, історико-біографічні нариси присвячені життю і діяльності конкретних постатей, які залишили після себе помітний слід на культурній, духовній, науковій ниві української історії та мужньо і самовіддано «горіли»

під час загрози існуванню українського народу як окремої нації. Серед інших

– драма «Розп'ятий Мазепа» в якому автору вдалося повернути українському читачеві сфальшований російською історіографією образ гетьмана І. Мазепи. Твір був написаний на основі ґрунтовного вивчення архівних матеріалів, дійсних вчинків гетьмана та намірів головного героя.

В його доробку величезний пласт публіцистичної, епістолярної творчості, який можна було б вмістити в добру сотню томів.

Митрополитом написана велика кількість поетичних творів (поєми «Прометей», «Жертва вечірня» «На Голгофі», філософську містерію на 5 дій «Народження людини», драму на 3 дії «За Україну») та багато цікавих оповідань для дітей і молоді. Цей набуток автор розділив на вісім томів: перші два – драматичні твори, наступні два легенди, далі – релігійна поезія, лірика. В багатьох поетичних творах відчувається душевний смуток, печаль, безвихідь, болісні розчарування та очікування чергової невдачі. В них багато автобіографічного (1906 – 1911роки були особливо важкими в особистому житті І. Огієнка –смерть матері та малолітнього сина Євгена»). Пізніше з-під пера його виходить релігійна поезія, завданням якої є творення правдивого релігійного світогляду, зокрема вірші-молитви.

Ряд ліричних віршів були настільки популярними, що стали народними піснями: «Не питай», «Ромашка белая», «Ой у вишневому садочку» та інші.

Іван Іванович Огієнко – особистість, яка становить окрасу нації, чий численні рукописні тексти мали дуже багато драматичних пригод на тернистому шляху до читача. Вони губилися, горіли, пліснявіли, розчинялися від води, розліталися за вітром, свідомо нищилися недоброзичливцями. Але щоразу знову відроджувалися, чекаючи влучного моменту повернення до

читача, кому первинно призначалися, - в Україну. Огієнка Іларіона ні на мить не полишала впевненість у тому, що ті десятки тисяч не просто написаних, а вистражданих сторінок не пропадуть безслідно, а, більше того, додадуть сили цілому народу за століття фізично знекровленого і духовно зневіреного.

Основний масив рукописів не були упорядковані ні автором, ні кимось іншим, а просто складені у кілька мішків. Результат кількадесятилітнього перекладу українською мовою Біблії, Іван Іванович просив надійних священиків закопати «до кращих часів» на території монастиря в поселенні Сен-Пельтен біля Відня.

Підготовлений до друку ще в 1930 році рукопис «Містечко Брусилів та його околиці» вважався назавжди загубленим. І лише через сто років відновився. Тож завдяки небайдужості великого земляка брусилівці мають створену цікаво й доступно написану історію свого краю від найдавніших часів до періоду юності їхнього автора.

Книги написані в 1910-1920 –х роках вилучалися з бібліотек, ім'я «Лютого ворога українського народу» І. Огієнка забороняли згадувати у будь-якому контексті – в пресі, на радіо, телебаченні. А монографія «Свята Почаївська Лавра» в числі сотень українських книг, була вилучена з бібліотеки цієї загальноукраїнської святині та спалена прямо на монастирському дворі.

В історії митарств творів потрапила і брошура «Українська культура» - єдиний примірник, що був виданий в 1917 році за вказівкою Симона Петлюри для Української армії.

Блаженніший Іларіон, митрополит Вінніпегу і всієї Канади (1951-1972 рр.), був ще й Почесним Головою Наукової Ради Інституту Дослідників Волині

і доручав їм видання і перевидання своїх творів. Зокрема, ними видано серед інших і такі його цінні праці, як «Українська культура», «Дохристиянське вірування українського народу». У Вінніпезі, при повній співпраці з цим інститутом було видань понад 17 500 тис. примірників праць.

Митрополит Іларіон був постаттю всеукраїнського і світового масштабу, людиною епохи, таким, яких небагато в історії українського народу, який все своє свідоме життя вболівав за долю своєї країни. Автор, відчуваючи свій прийдешній кінець, поспішив викласти на аркуші паперу все, чого не встиг сказати своєму народу. Підтвердженням тому – історія створення поеми «Останній лицар» (писав із зав'язаними обома очима після операції на них в клініці м. Лозани 1946р.).

Перед смертю, коли владика зовсім погано себе почував, дуже просився додому в Марківці, хотів зайти в батьківський будинок, напиться води із своєї криниці. Та лікарі не відпустили важкохворого пацієнта. Тоді, за його проханням, сестра передала воду в клініку, але це вже не допомогло, серце І. Огієнка перестало битися в суботу 29 березня 1972 року у шпиталі Мізерикодія. Помер Іларіон на руках своїх синів Анатолія і Юрія. Похований на цвинтарі св. Воскресіння. Було здійснено і останнє бажання митрополита – виконати над його могилою під час похорону воскресну пісню «Христос воскрес».

Він завжди журився, що так і не навчився в житті грати на скрипці, розмовляти іноземною мовою та втратив надію на повернення в Україну.

«Летять пташки ключем у вирій

Й додому вернуться весною,-

А я в роботі, краю щирий,

Лишусь навіки з чужиною...»

Попри все, усе життя дарував людям те, що може дарувати справдешній архипастор – розраду, допомогу, мудру пораду і палку молитву за всіх людей.

На смертному одрі, Іларіон звернувся до всіх поколінь українського народу, вічно живим і вічно актуальним духовним заповітом:

«Любіть Україну повіки,
Віддайте їй найкращі сили,
Подайте їй цілющі ліки,
Взростіть орлині Мамі крила»

Митрополит залишив кілька найголовніших уроків для українців в контексті нинішніх проблем українського державотворення.

1. Урок працьовитості і працелюбності.
2. Урок істинного, а не кон'юктурного служіння науці.
3. Урок Синівського вболівання за долю української мови, самовідданих зусиль разом задля її утвердження в усіх сферах державного і суспільного життя.
4. Урок глибокої порядності і людяності.
5. Урок політичної мудрості.
6. Урок безмежної любові і вірності Україні.

Не склавши остаточної і повної бібліографії наукової і творчої спадщини І. Огієнка, важко досягнути глибини і велич, що зробила одна людина для України. Як і збагнути силу, дух, благословення на невтомну працю заради України, незважаючи на численні перепони і прикромці, якими так рясно була встелена його життєва дорога.

В час 50-річчя упокоєння ще не до кінця зведені підрахунки, що саме і скільки саме професор Іван Огієнко – митрополит Іларіон зробив для свого народу, скільки він вклав у скарбницю української культури, скільки послужив рідній Україні, своїй Православній Церкві. Усім цим будуть займатися покоління тих, що його шанують і тих, що вивчатимуть його. А в

світлі того, як уже займаються цим питанням в Україні – видно, що вчитися від нього будуть протягом століть.

Творами Митрополита та фундаментальними працями в деякій мірі укомплектовано і ЖОУНБ ім. Олега Ольжича. Бажаючи читачі мають змогу ознайомитись з ними.

Бібліотечні працівники області можуть представити ці видання під час інформаційно-бібліографічних оглядів, переглядів, у виставковій роботі присвячених 140-річчю від дня народження славетного земляка, висвітлюючи теми: «Весь вік, весь труд віддав він Україні», «Невтомний сівач на українознавчій ниві», «За тебе всі мої моління, за тебе всі мої пісні...», «Бережімо все своє рідне», «Хвалімо Бога українською», «Свята Біблія одвічна», «Творилася віками українська мова», «Бережімо свою рідну мову і пильно навчаємось її», «Запізніле вороття на батьківщину», «Голгофа Івана Огієнка», «Біблія – найкращий подарунок Бога людям», «Неоціненний

спадок», «Велет духу, світоч України», «Поки житиме мова – житиме народ», «Опікун українських скитальців» та ін.

Серед величної спадщини головне й найдорожче – визнання, шана і пам'ять народу. Майже двадцять років тому у Києві було створено фундацію імені митрополита Іларіона, активно діє всеукраїнське товариство Івана Огієнка, Кам'янець-Подільському Педагогічному Інституту, як спадкоємцеві колишнього університету, надано ім'я І. Огієнка.

22 роки ім'я Івана Огієнка носить Житомирське училище культури і мистецтва, 40 років тому створено меморіальний музей І. Огієнка в Брусилові. В честь нього переіменована вулиця, що прилягає до обійстя його

батьків, встановлено меморіальна дошка в селі Водотях, яке він описав в історичному нарисі. На картах міст Житомира, Львова, Кам'янець-Подільському з'явилися названі іменем вченого вулиці.

У 2010 році біля будівлі музею у Брусилові був відкритий перший в Україні пам'ятник Івану Огієнку роботи скульптора А. Бурдейного. На місці, де знаходилася хата І. Огієнка, встановили меморіальну дошку, освячено криницю, яку недавно реставрували, закладено яблуневий сад.

Повернення імені і творчої спадщини Івана Огієнка в Україну було довгоочікуваним і жаданим. Необхідна була неординарна відзнака, що позначалася б з ім'ям цієї високодостоїнної людини, вченого – універсала, людини дії та обов'язку, подвижника духу праведного, чий талант, культура і мораль поза всякими сумнівами.

В 1995 році був створений комітет з присудженням премії ім. Івана Огієнка за видатні заслуги в галузі літератури, науки, освіти, мистецтва та громадської, політичної і духовної діяльності. Ця премія заснована була Спілкою письменників України, товариством І. Огієнка, Житомирською обласною Радою та фондом сприяння розвитку мистецтв України. Відрадно, що перше засідання Огієнківського комітету відбулося в ЖОУНБ ім. Олега Ольжича, а першими лауреатами премії стали професор М. Тимошик «За ґрунтовні дослідження і пропаганду творчої спадщини видатних діячів українознавства», отець Богдан – настоятель Святомихайлівської церкви та поет М. Клименко. Житомирська відзнака за непоборний дух і невтомність в ім'я України присуджується до 14 січня щороку, виготовлені дипломи та нагрудні знаки лауреата премії.

Вручення премії відбувається у Брусилові 23-го березня в день пам'яті Івана Огієнка – українця, що поєднав в собі науковця, патріота і духовного лідера.

Маловідоме про Івана Огієнка

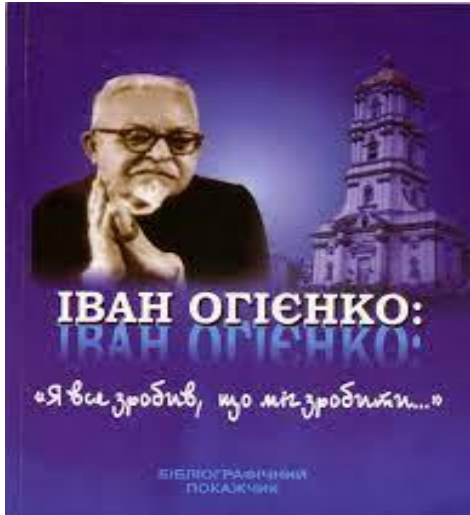
Сто величезних коробок з архівом митрополита Іларіона (Івана Огієнка) зберігаються за кордоном – у канадському Вінніпезі. В архіві – рукописи, листування, документи про українську еміграцію. В останнє десятиліття свого життя митрополит звозив до Колегії св. Андрія у Вінніпезі архіви українських діячів, які помирали в діаспорі, цінні рукописи, стародруки. Таким чином, безцінні пам'ятки української еміграції були врятовані й збереглися.

Огієнко прожив 90 років, і кожен день з його довгого життя, за висловом богослова й мистецтвознавця Дмитра Степовика, «був днем бджоли, що від світання до смеркання носить по краплині мед до свого вулика». Загалом Огієнко створив понад 1000 праць із різних галузей знань. Серед них енциклопедичні «Історія української культури», «Українська церква», «Історія української літературної мови», «Дохристиянські вірування українського народу», за якими сьогодні люблять писати реферати студенти.

Згідно з заповітом владики, юридично оформленим 15 квітня 1967 року, **його надбання мають обов'язково передати на Батьківщину за двох умов: коли Україна буде вільною і коли буде вільною її церква.** Канадська сторона вважає, що умови для цього ще не настали.

Іван Огієнко прищеплював своїм колегам – вчителям і викладачам гасло: «Для одного народу – одна літературна мова!», своїми педагогічними розробками «вимішував» східно - та західноукраїнський варіанти літературної мови в тісто спільного «хліба» слова. Опублікував безліч словників, методичок і посібників: «Вчімося рідної мови», «Порадник студентам, вчителям і всім тим, хто бажає навчатись української мови».

У Канаді митрополит неспізнано змінив на краще богословську освіту для православних українців, перетворив богословський факультет Манітобського університету на Колегію ім. св. апостола Андрія.

У своїх поемах і романах Митрополит осмислював духовний та історичний досвід свого народу. Нам би цікаво було почитати, що він написав у епопеї з двох частин «Наш бій за державність». Утім переважна більшість творів Огієнка сьогодні недоступна українській громадськості. Значна їх частина перебуває за кордоном – у Польщі, Швейцарії, Канаді, Німеччині, тож користуватися нею можуть лише окремі українські дослідники.

В Україні вже понад 25 років присуджується багатогалузева премія імені Івана Огієнка – діячам літератури і мистецтва, науки і освіти, громадської, політичної та церковної сфери. У 2003 році в Києві створено Фундацію імені митрополита Іларіона, яку очолив знаний дослідник спадщини Огієнка професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Микола Тимошик. Фундація насамперед намагається повернути в Україну величезну творчу спадщину мислителя та його подвижників.

На Житомирщині 2022 рік проголошено роком Івана Огієнка.

Поданий нижче бібліографічний список матеріалів – лише невеличка частина з усього, що вийшло з-під пера Івана Огієнка.

Із творчої спадщини Івана Огієнка (Митрополита Іларіона)

**Огієнко - автор багатьох наукових праць з українського мовознавства,
історії церкви, культури, канонічного права:**

Іван Огієнко: «Тобі, Україно, віддав я всі сили» [Текст]: біобібліограф. показчик / Уклад.: Є.Сохацька, О.Трончук, В.Пархоменко. - Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. нац. ун-т, 2008. - 76 с.

Іван Огієнко: «Я все зробив, що міг зробити...» [Текст]: бібліогр. показчик / Уклад.: Л. Оленич, В. Чупрова. - Т.: Підручники і посібники, 2007. – 112 С. – (Родом з України; вип.2). Видання, присвячене Івану Огієнку, містить біографічний нарис, бібліографію творів і літератури про різносторонні аспекти діяльності вченого, письменника, митрополита, громадського та державного діяча. С.Тимошик. - К.: Наша культура і наука, 2004. - 448 с.

Дохристиянські вірування українського народу [Текст]: історично-релігійна монографія / Іван Огієнко,. - К.: Обереги, 1992, 1994. - 424 с. - Показ.: с. 412.

Життєписи великих українців [Текст] / упоряд., авт. іст.-біограф. нарису, прим. М.Тимошик. - К.: Либідь, 1999. - 669 с.

Історія українського друкарства [Текст]/ упоряд., авт іст.-біограф. нарису та прим. М.Тимошик. - К.: Либідь, 1994. - 446 с.

Історія української літературної мови [Текст]/ упоряд., авт. іст.-біограф. нарису та прим. М.Тимошик. - К.: Либідь, 1995. - 296 с.

Князь Костянтин Острозький і його культурна праця [Текст]: історична монографія. - Б.м., 1992. - 216 с.

Українська культура [Текст]: коротка історія культурного життя українського народу / Огієнко, Іван ; Передм. М.Г.Жулинського; Художнє оф. О.М.Литвина. - К.: Довіра, 1992. - 144 с.

Розп'ятий Мазепа [Текст] / Огієнко, Іван [Текст]: упорядник. автор передмови і коментарів М.Тимошик. - К. : Наша культура і наука, 2003. - 348 с. : іл. - (Рукописна спадщина. Т.3).

Рятування України [Текст] / упоряд., авт. передм. і ком. М.Тимошик. - К.: Наша культура і наука, 2005. - 464 с.: іл.

Слово про Ігорів похід. [Текст]:пам'ятка української літератури XII віку. - Рівне, 2000. -232 с

Тарас Шевченко[Текст] / Фундація імені митрополита Іларіона (Огієнка); упоряд., авт. перед. та комент. М.Тимошик.- К.: Наша культура і наука, 2002. - 440 с.

Українська культура [Текст]: коротка історія культура життя укр. народу. - Репр. відтворення вид. 1918 р. - К.: МП «Абрис»; 1991. – 272 с.

Українське монашество [Текст] / Фундація імені митрополита Іларіона (Огієнка); упоряд., авт. іст.-біограф. нарису і комент. М.Тимошик. - К.: Наша культура і наука, 2002. - 396 с.

Докладніше дивіться:

<http://h.ua/story/64741/> - Бібліотека і архів Івана Огієнка

http://revolution.allbest.ru/history/00253361_0.html - Наукова і творча спадщина Івана Огієнка (Митрополита Іларіона)

Для бажаючих більш фундаментально ознайомитися із спадщиною

І.Огієнка, пропонуємо список його праць:

Біблія (Іван Іванович Огієнко здійснив переклад Св.Письма українською мовою (1962))

Візантія і Україна (1954);

Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови (Канадський період)

[Дохристиянські вірування українського народу. Історико-релігійна монографія \(1965\);](#)

Життєписи великих українців (1999);

Иноземные элементы в русском языке:

история проникновения заимствованных слов в русский язык (1915);

Іконоборство (1954);

[Історія українського друкарства \(1925\)](#)

Історія української літературної мови (1950);

[Історія української літературної мови. Київ- 2001](#)

Канонізація святих в Українській Церкві (1965);

Кирило і Мефодій: їх життя і діяльність (тт. 1-2, 1927-1928)

Книга нашого буття на чужині (Канадський період)

Князь Костянтин Острозький і його культурна праця (1958);

Містечко Брусилів і його околиці

Навчаймо дітей своїх української мови (Канадський період)

Нариси з історії української мови (Канадський період)

Наука про рідномовні обов'язки (Канадський період)

Найперші рідномовні обов'язки (Канадський період)

Огляд українського язикознавства (1907);

Орфографический словарь: Справочная книжка по русскому языку (1914);

Пам'ятки старослов'янської мови 10-11 ст. (1929);
 Проза.Поезія (Канадський період)
 Релігійність Т. Шевченка (Канадський період)
 Сучасна українська літературна мова (1935);
 Слово о полку Ігоревім (1949; 1967);
 Тарас Шевченко (2002).
 Українська церква за часів руїни (1657 - 1687),
 Українська патрологія: підручник для духовенства і українських родин
 (Канадський період)
 Українська літературна мова 16 ст. і Крехівський Апостол 1560 р. (тт. 1-2,
 1930);
 Українська культура (1918);
 Українська Церква (Том 1,Том 2, 1942);
 Українська Церква за Б.Хмельницького. 1647-1657 (1955);
 Український стилістичний словник (1924)
 Чистота і правильність української мови (1925);

Інтернет-ресурси

<http://www.day.kiev.ua> - сайт газети «День»

<http://www.ukurier.gov.ua> - електронна версія газети «Урядовий кур'єр»

<http://www.dt.ua> - сайт Міжнародного суспільно-політичного тижневика
 «Дзеркало тижня»

<http://www.vechirka.kiev.ua> - електронна версія газети «Вечірній Київ»

<http://www.umoloda.kiev.ua> - електронна версія газети «Україна молода»

<http://kreschatic.kiev.ua> - сайт газети київської міської ради «Хрещатик»

<http://www.golos.com.ua> - сайт газети «Голос України»

<http://filolog.mdpu.org.ua/prepodavатели/filfak/Ogienko.doc.doc> - Огієнко Іван.

Історія української літературної мови.

<http://ukrlife.org/main/minerva/mova.htm> - Огієнко Іван. «Найперші рідномовні обов'язки»

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/2007> - Указ Президента України «Про вшанування пам'яті Івана Огієнка»

<http://h.ua/story/64741/> - Бібліотека і архів Івана Огієнка (Митрополита Іларіона)

<http://www.info-library.com.ua/books-text-10474.html> - Дослідження діяльності Івана Огієнка на посаді ректора Кам'янець-Подільського державного українського університету

<http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1212> - Еволюція творення образу Івана Мазепи у працях Івана Огієнка

http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%9E%D0%B3%D1%96%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE - Іван Огієнко. Вікіпедія

<http://kampod.name/postat-ivana-ohijenka-v-pohlyadi-suchasnoho-studentstva> - Постать Івана Огієнка в погляді сучасного студентства.

У фондах ЖОУНБ ім. Олега Ольжича є в достатній кількості видань Івана Огієнка та літератури про нього. Подані нижче бібліографічні матеріали лише невелика частина творчого надбання автора, які є в нашій бібліотеці.

Твори

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Наука про рідномовні обов'язки : рідномовний Катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства / проф. д-р Іван Огієнко ; [передм. Олекси Мишанича]. - Київ : Ярославів Вал, 2014. - 54, [2] с. - (Бібліотека рідної мови / видає проф. д-р Іван Огієнко).

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Ідеологія Української церкви / Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм. і комент. Микола Тимошик; Фондація ім. митрополита Іларіона (Огієнка). - Київ : Наша культура і наука, 2013. - 454, [2] с. : портр. - (Бібліотечна серія Фондації імені митрополита Іларіона (Огієнка) "Запізніле вороття". Сер. 2, "Зарубіжні першодруки" ; т. 11).

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Служити народів - то служити Богові: [богословські студії] / Іван Огієнко ; упоряд., авт. передм., і комент. М. Тимошик. - К. : Наша культура і наука, 2013. - 447, [1] с. : іл. - (Бібліотечна серія Фондації ім. митрополита Іларіона (Огієнка) "Запізніле вороття". Сер. 2, Зарубіжні першодруки ; т. 10)

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Містечко Брусилів та його околиці / Іван Огієнко (митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм. і комент., пер. укр. Микола Тимошик. - Київ : Наша культура і наука, 2012. - 335, [1] с. : іл., фот. - (Бібліотечна серія "Запізніле вороття". Серія 1. "Рукописна спадщина" ; т. 6).

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Наша літературна мова / Іван Огієнко (митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм. і комент. Микола Тимошик; Фондація ім. митрополита Іларіона (Огієнка). - Київ : Наша культура і наука, 2011. - 355, [1] с. : портр. - (Видавничий проект Фондації імені митрополита Іларіона (Огієнка) "Запізніле вороття". Сер. 2, "Зарубіжні першодруки" ; т. 9).

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Рідна мова / Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм. і комент. Микола Тимошик; Фундація ім. митрополита Іларіона (Огієнка). - Київ : Наша культура і наука, 2010. - 435, [1] с. : портр. - (Видавничий проект Фундації імені митрополита Іларіона (Огієнка) "Запізніле вороття". Сер. 2, "Зарубіжні першодруки" ; т. 8

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Історія українського друкарства / Іван Огієнко (митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм. Микола Тимошик; Фундація ім. митрополита Іларіона (Огієнка). - Київ : Наша культура і наука, 2007. - 534, [2] с. : портр., фот. - (Видавничий проект Фундації імені митрополита Іларіона (Огієнка) "Запізніле вороття". Сер. 2, Зарубіжні першодруки ; т. 6).

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Українська церква за час руїни: (1657-1687)/ Іван Огієнко (Митрополит Іларіон); упоряд., авт. передм. Микола Тимошик; Фундація ім. митрополита Іларіона (Огієнка). - Київ : Наша культура і наука, 2006. - 467, [1] с.: портр. - (Видавничий проект Фундації імені митрополита Іларіона (Огієнка) "Запізніле вороття". Сер.2,Зарубіжні першодруки; т.5).

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Рятування України /Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм.Микола Тимошик ; [ред. Надія Тимошик].- Київ: Наша культура і наука, 2005. - 463, [1] с., [8] арк. фот. : фот. - (Видавничий проект "Запізніле вороття")

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Слово про Ігорів похід/ Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм. Микола Тимошик ; [ред. надія Мусієнко]; Фундація ім.митрополита Іларіона (Огієнка). - Київ: Наша культура і наука, 2005. - 315, [1] с. : портр., фот. - (Видавничий проектФундації імені митрополита Іларіона (Огієнка) "Запізніле вороття". Сер. 2, Зарубіжні першодруки ; т. 4).

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Богдан Хмельницький / Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм. і комент. Микола Тимошик ; [ред. Надія Тимошик]. - Київ : Наша культура і наука, 2004. - 447, [1] с. : портр.

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / Іван Огієнко ; упоряд., авт. передм. і комент. М. С. Тимошик. - 2-ге вид., випр. - К. : Наша культура і наука, 2004. - 434 с.

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Свята Почаївська лавра / Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) ; упоряд., авт. передм. Микола Тимошик ; [ред. Надія Мусієнко]; Фундація ім. митрополита Іларіона (Огієнка). - Київ :Наша культура і наука, 2004. - 440 с. : портр., фот. -(Видавничий проект Фундації імені митрополита Іларіона(Огієнка) "Запізніле вороття". Сер. 2, Зарубіжні першодруки ; т. 3).

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Тарас Шевченко / І.Огієнко ; упорядкув., передм. і комент. М. Тимошик . - Київ: Наша культура і наука, 2002. - 440,[2]с.: іл. ,портр., фот.

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Моє життя: автобіогр. хронологічна канва / Іван Огієнко ; авт. передм.Борис Голуб ; [відп. за вип. В. В. Єремєєв ; худож. оформ. Ю.В.Рудюк]. - Житомир : Полісся, 2002. - 118, [2] с. : портр., фот.

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Життєписи великих українців / митрополит Іларіон (Іван Огієнко) ; [упоряд., авт. іст.-біогр. нарису і прим. Микола Тимошик]. - Київ : Либідь, 1999. - 669, [3] с.: портр., фот. - (Бібліотека "Літературні пам'ятки України").

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Дохристиянські вірування українського народу = Pre-Christian beliefs of Ukrainian people: іст.-реліг. монографія / митрополит Іларіон ; [наук. консульт. Олекса Мишанич; худож. Сергій Буртовий]; Ін-т дослідів Волині. - [Вид. 2-ге]. - Київ : Обереги, 1994. - 424 с. : іл.

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Українська культура і наша церква. Ідеологія української православної церкви. Життєпис = Ukrainian culture and our church. Ideology of the Ukrainian Orthodox Church. Biography / митрополит Іларіон; [авт. передм. С. Кіцюк]; Ін-т дослідів Волині.-Вінніпег (Канада) : Волинь, 1991. - 84 с. : портр.

Огієнко, Іван Іванович (митрополит Іларіон). Старець Паїсій Величковський: його життя, праця та наука : іст.літ.-богослов. монографія = Staretz Paisii Velichkovsky: his life, work and teaching / митрополит Іларіон; [за ред.Прот. С. Ярмуса]; Ін-т дослідів Волині. - Вінніпег (Канада) : Волинь, 1975. - 151, [1] с. : портр., фот.

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Мої проповіді, Ч.1 / митрополит Іларіон ; [обгортка мистця Л. Молодожаніна ; авт. вступ. слова Юрій Мулик-Луцик]; Ін-т дослідів Волині. - Вінніпег (Канада): Т-во "Волинь", 1973. - 185, [3] с.

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Історія церковно-слов'янської мови: в 2 т. - [Фотодрок з вид. 1927 р.]. -Вінніпег (Канада) : Накладом т-ва "Волинь", 1970. – На обкл. зазнач. назва т. Т. 1: Костянтин і Мефодій: їх життя та діяльність : іст.-літ. монографія, ч. 1. - 324 с.

Огієнко, І. І. (митрополит Іларіон). Князь Костянтин Острозький і його культурна праця: іст. монографія / митрополит Іларіон. - Вінніпег: Укр. православ. громади в Кенора, 1958. - 216 с. : портр., фот.

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Преподобний Іов Почаївський/ Іларіон. - Вінніпег: Укр. наук. православне богослов. т-во, 1957. - 64 с. : фот.

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Українська церква за час руїни: (1657-1687) / митрополит Іларіон.- Вінніпег: Укр. Наук. Православ. Богослов. Т-во, 1956. - 564 с.: портр., фот

Огієнко І. І. (митрополит Іларіон). Книга нашого буття на чужині: Бережімо все своє рідне! : ідеолог.- іст. нариси / Митрополит Іларіон. - Передрук з "Віри й Культури" 1955 р., з дод. - Вінніпег : Укр. наук. православне богослов. т-во, 1956. - 167, [1] с.

Твори про нього:

Тимошик М. С. Іван Огієнко. "Як ти українець ..." / Микола Тимошик ; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонаціон. дослідж. ім. І. Ф. Кураса, Центр істор. політології. - Київ : Парлам. вид-во, 2019. - 525, [3] с. : іл. - (Політичні портрети)

Лецькін М. О. Журнали Івана Огієнка (Митрополита Іларіона) та український літературний процес 30-х - 60-х років ХХ ст.: монографія / Михайло Лецькін ; [ред. Валентина Кравцова]. - Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2018. - 558, [2] с. : портр., фот

Тимошик М. С. Запізніле вороття : документ.-публіцист. оповідь / Микола Тимошик; [худож. оформ. Олександра Сударикова]. - Київ : Наша культура і наука, 2017. - 391, [1] с. : іл., фот. – (135-річчю від дня народження Івана Огієнка (митрополита Іларіона) та 100-річчю початку Української революції 1917-1921 рр.)

Тимошик М. С. Його бій за державність : документ.-публіцист. оповідь / Микола Тимошик ; [худож. оформ. Олександра Сударикова]. - Київ : Наша культура і наука, 2017. - 375, [1] с. : іл., фот.

Лецькін М. О. Іван Огієнко (митрополит Іларіон) у гроні сучасників-шевченкознавців: монографія / Михайло Лецькін. - Житомир : Волинь, 2014. - 299, [1] с. : портр., фот.

Лецькін М. О. Письменники на життєвому шляху Івана Огієнка (митрополита Іларіона): монографія / Михайло Лецькін ; [ред. Валентина Кравцова]. - Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012 - 2013.

Житичі і світ: літературно-мистецький альманах. No 10, грудень 2011 / голов. ред. В. Сташук. - Житомир : Пасічник М. П., 2011. - 74, [2] с. : фото

Огієнко В. В. Наш родич Іван Огієнко / Віра Огієнко. - Львів : Кобзар, 2011. - 95, [1] с. : портр., фот.

Опанасюк О. Є. Іван Огієнко та літописний Воздвижень з його окресами : у спогадах, документах, оповіданнях, версіях / Олексій Опанасюк. - Житомир : Пасічник М. П., 2011. - 223, [1] с.

Листи громадських діячів, представників української науки, культури і церкви до Івана Огієнка (митрополита Іларіона), 1910-1969 = Letters of public figures, representatives of Ukrainian science, culture and the church to Ivan Ohienko (Metropolitan Illarion), 1910-1969/ Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Фундація ім. О. Ольжича в Канаді; [редкол.: П. Сохань (голова) та ін. ; упоряд.: І. Преловська, Ю. Горбач, Н. Московченко ; наук. ред. Я. Калакура]. - Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2011. - 751, [1] с. : портр.

Лецькін М. О. Пройтися по лезу часу (Житомирщина в письменницькому вимірі) / Михайло Лецькін. - Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. - 142, [2] с.

Іван Огієнко у діалозі культур і духовності (Огієнківські читання у Чудодієвому) [Текст] : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, Упр. культури і туризму Житомир. облдержадмін., Упр. освіти і науки Житомир. облдержадмін., Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, Житомир. училище культури і мистецтв ім. І. Огієнка Житомир. облради, Всеукр. т-во ім. І. Огієнка, Ком. у справах Огієнків. премії ; [за ред. П. Ю. Сауха ; редкол.: Білоус П. В. та ін.]. - Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. - 317, [1] с.

Іван Огієнко: "Я все зробив, що міг зробити...": бібліогр. покажчик / Упр. культури Терноп. облдержадмін., Терноп. обл. універс. наук. б-ка ; [уклад.: Л. Оленич, В. Чупрова]. - Тернопіль : Підруч. і посіб., 2007. - 112 с. : портр. - (Родом з України ; вип. 2)

Лецькін М. О. Торжество сонця Івана Огієнка/ Михайло Лецькін. - Житомир : Едил, 2005. - 39, [1] с. : фот.

Пам'ятки = Monuments : [археогр. щорічник] / Держ. ком. архівів України, Укр. держ. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства ; [редкол.: І. Б. Матяш та ін.]. - Київ : УДНДІАСД, 1998 - .Т. 2 : Епістолярна спадщина Івана Огієнка (митрополита Іларіона) :(1907-1968) / [ред. рада: Анохіна Л. С. та ін. ; упоряд. т.: Ляхоцький В. П., Московченко Н. П., Преловська І. М.]. - 2001. - 477, [1] с

Тимошик М. С. Голгофа Івана Огієнка: українознав. проблеми в державотворчій, наук., редактор. та видав. діяльності / Микола. Тимошик ; [авт. передм. Микола Жулинський ; ред. Віталій Мусієнко]. - Київ : Заповіт, 1997. - 229, [3] с., [4] арк. фот. : рис., фот

Тіменик З. І. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон), 1882-1972 : життєписно-бібліогр. нарис / Зиновій Тіменик ; [відп. ред. Олег Купчинський] ; Наук. т-во ім. Т. Шевченка у Львові. - Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1997. - 228 с., [14] арк. фот. : портр., фот. - (Визначні діячі НТШ ; No 6)

В представленому списку вміщено не всі твори Івана Огієнко та документи про нього, які є в нашій бібліотеці. З іншими книгами та статтями можна ознайомитися в електронному каталозі ОУНБ.